

NACIONALINIŲ KVALIFIKACIJŲ KOORDINAVIMO PUNKTŲ VEIKLA ERASMUS + PROGRAMA

projekto Nr. 560399-EPP-1-2015-1-LT-EPPKA3-EQF-NCP

NAUJIENLAIŠKIS, 2015 m. Nr. 1

Nacionalinės kvalifikacijų sandaros. Bendri bruožai ir iššūkiai Europoje

NACIONALINIŲ KVALIFIKACIJŲ SANDARŲ BRUOŽAI

Daugumoje Europos valstybių užbaigus pradinį techninį ir koncepcinį nacionalinių kvalifikacijų sandarų (NKS) kūrimą, galima išskirti šiuos bendrus bruožus¹:

(a) NKS pirmiausia (34-iose iš 38 valstybių) buvo sukurtos kaip **visapusės** ir aprėpiančios visus kvalifikacijų lygius ir tipus (profesinį mokymą, aukštąjį mokslą ir bendrąjį ugdymą). Kitose keturiose valstybėse – Čekijos Respublikoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Šveicarijoje – buvo sukurtos ribotos aprėpties kvalifikacijos sandaros arba priimti sprendimai parengti ir įgyvendinti atskiras profesiniam mokymui ir aukštajam mokslui skirtas kvalifikacijų sandaras. Kai kurios šalys, kaip antai Vokietija ir Austrija, pritarė dėl visapusių NKS, tačiau jas rengia nuosekliai, todėl kai kurios kvalifikacijos (pavyzdžiui, patvirtinamos vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimais) vis dar nėra įtrauktos;

(b) visapusės Europos valstybių NKS iš esmės gali būti apibūdintos kaip „**laisvos sistemos**“, galinčios aprėpti visas koncepcijas, vertybes ir tradicijas, kurios egzistuoja įvairiose švietimo sistemos dalyse. Ar kvalifikacijų sandara yra griežta, ar laisva, priklauso nuo to, ar griežtos sąlygos, kurias turi atitikti įtraukiama į sistemą kvalifikacija. Laisvose kvalifikacijų sandarose pateikti išsamūs bendrieji aprašai, taikytini visoms posistemėms, tačiau kiekvienoje

posistemėje leidžiama tam tikra „specializacija“. Griežtos sandaros paprastai yra reguliavimo sistemos, kuriomis remiantis nustatomi vienodi kvalifikacijoms keliami reikalavimai, taikytini visiems sektoriams. Pavyzdžiui, Pietų Afrikoje ir Naujojoje Zelandijoje mėginta sukurti griežtas ir „visiems taikomas“ sandaras, tačiau šie siūlymai sulaukė pasipriešinimo ir sumenkino visiems svarbų kvalifikacijų sandarų vaidmenį. Dėl to teko apskritai iš naujo įvertinti kvalifikacijų sandarų vaidmenį ir pripažinti, jog būtina puoselėti įvairovę. Ir priešingai, daugelyje šalių oficialių kvalifikacijų įtraukimas į NKS grindžiamas teisės aktais, kuriais reglamentuojama konkretaus sektoriaus veikla, o ne vienodomis, visai sistemai taikomomis taisyklėmis. To pavyzdys galėtų būti Lenkijos sistema: bendrieji nacionaliniai šios sandaros aprašai papildyti išsamesniais aprašais, taikomais bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo posistemėms.

Nors šis pagrindinis principas nėra toks akivaizdus kitų šalių kvalifikacijų sandarose, jis taikomas visame žemyne;

(c) daugumoje valstybių NKS laikoma svarbia priemone, padedančia įgyvendinti nacionalinę **mokymosi visą gyvenimą strategiją**, pripažįstant kvalifikacijas, suteiktas neformalioje mokymosi aplinkoje, skatinant neformaliojo mokymosi įteisinimą ir šalinanti kliūtis, trukdančias daryti pažangą ugdymo, mokymosi srityje. Norint pasiekti mokymosi visą gyvenimą tikslus, būtina sukurti ir įgyvendinti išsamią kvalifikacijų sandarą;

(d) dauguma valstybių įdiegė **aštuonių lygių kvalifikacijų sandaras**. Paminėtinos trys išimty, kai sukurtos kvalifikacijų sistemos skiriasi: tai septynių lygių Islandijos ir

⁽¹⁾ Daugiau informacijos 2015 m. Cedefop ataskaitoje „Europos šalių nacionalinių kvalifikacijų sandarų plėtros analizė ir apžvalga“ ([Analysis and overview of national qualifications framework developments in European countries](#))

Norvegijos kvalifikacijų sandaros bei dešimties lygių Slovėnijos kvalifikacijų sandara. Septynis lygius apimanti Norvegijos kvalifikacijų sandara atitinka šios šalies formaliojo ugdymo ir mokymo struktūrą ir neaprepia žemesnių kaip 2 NKS / EKS lygio kvalifikacijų. Viena priežasčių, paskatinusių Slovėniją pasirinkti dešimties lygių sandarą, buvo siekis į kvalifikacijų sandarą įterpti nuo seno galiojančius mokslinius laipsnius, pavyzdžiui, *magister znanosti*. Tai, kad daugumos valstybių kvalifikacijų sandarų struktūra yra panaši, rodo, jog pirmiausia stengiamasi užtikrinti, kad įvairių šalių NKS būtų galima lengvai palyginti tarptautiniu mastu;

(e) nors visos valstybės savo NKS apibūdina kaip priemonę, kurios tikslas – pagerinti nacionalinių kvalifikacijų sistemų skaidrumą ir užtikrinti jų palyginamumą, daugelyje šalių NKS matoma kaip padedanti įgyvendinti vis daugiau sričių apimančią **reformą**: sutelkti dėmesį į mokymosi rezultatus bei puoselėti veiksmingesnį suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimą ir glaudesnį dialogą. Tai leidžia esamą švietimo sistemą palengva suderinti su mokymosi rezultatais pagrįsta kvalifikacijų sandara ir padeda pagrindiniams suinteresuotiesiems asmenims geriau suvokti ir perprasti pagrindines NKS sampratas;

(f) nors kuriant ir plėtojant kvalifikacijų sandaras dalyvauja įvairios suinteresuotųjų asmenų grupės, NKS iš esmės labiau skirtos **švietimo sektoriams** ir šiek tiek mažiau darbo rinkos poreikiams tenkinti;

(g) visos valstybės parengusios **mokymosi rezultatais pagrįstus lygių aprašus**, atitinkančius EKS lygių aprašus (į juos įtrauktos žinios, gebėjimai, kompetencijos). Tačiau turimi duomenys rodo, kad daugelis valstybių aprašus sieja su įdėtomis pastangomis ir pabrėžia, kad abu šie požūriai yra labiau vienas kitą papildantys, negu nesuderinami;

(h) Europos profesinio mokymo plėtros centro (Cedefop) duomenimis, NKS **vaidmenys ir funkcijos skirtingose valstybėse ir sektoriuose skiriasi**. Kai kuriose valstybėse

(tokių šalių mažiau) tai sistemos, atliekančios reguliavimo funkciją, o kitose (dauguma) tai yra netiesioginį poveikį darančios aprašomojo ir klasifikuojamojo pobūdžio kvalifikacijų sandaros. Tačiau kvalifikacijų sandarų įgyvendinimo etapu daugelis jų aprėpia įvairius reformų aspektus.

NKS IR MOKYMOSI REZULTATAI

Naujosios kartos Europos valstybių NKS susietos per mokymosi rezultatų principą. Naujausi tyrimai (Cedefop) atskleidė, kad Europos švietimo politikos formuotojai plačiai taiko mokymosi rezultatų principą, ir NKS svariai prisidėjo prie šio pokyčio. Šių tyrimų, pagrįstų panašiais 2007–2009 m. atliktais darbais (Cedefop, 2009), rezultatai rodo, kad NKS įdiegimas yra svarbiausias veiksnys, veikiantis šios srities politiką. Anksčiau šiuo modeliu buvo remtasi nenuosekliai, jį taikant atskirose posistemėse. Turimi faktai pavirtina, kad sukūrus išsamias kvalifikacijų sandaras atsirado galimybių (bent iš dalies) sistemingiau ir nuosekliau skirti dėmesį mokymosi rezultatams. Pavyzdžiui, Belgijoje, Kroatijoje, Islandijoje, Lietuvoje, Norvegijoje ir Lenkijoje įdiegus kvalifikacijų sandaras buvo galima apibrėžti sritis, kuriose susitelkimo į mokymosi rezultatus principas anksčiau nebuvo taikytas arba taikytas nenuosekliai, netgi tame pačiame švietimo sektoriuje. Kuriant Norvegijos NKS labai trūko aprašų ir standartų, kuriuos būtų galima taikyti aukštesniojo lygmens profesiniam mokymui, pagrįstam mokymosi rezultatais (*Fagskole*), todėl reikėjo įdėti daug darbo, norint ištaisyti trūkumus.

Po 2005 m. sukurtos NKS skiriasi nuo pirmosios kartos kvalifikacijų sandarų, sukurtų Anglijoje, Pietų Afrikoje ir Naujojoje Zelandijoje. Nors į akis krinta šių skirtingų kartų kvalifikacijų sandarų skirtumai dėl nevienodo į jas įtrauktų lygių skaičiaus ir jų aprėpties, pagrindinis skirtumas yra tas, kaip aiškinami ir taikomi mokymosi rezultatai. Anksčiau sukurtose kvalifikacijų sandarose buvo taikomas metodas, kurį būtų galima apibūdinti kaip radikalų mokymosi rezultatų principą. Sekdamos XX a. devintojo

dešimtmečio pabaigoje Anglijoje įdiegtos nacionalinės profesinių kvalifikacijų sistemos pavyzdžiu, ankstesnės kartos kvalifikacijų sandaras sukūrusios valstybės paprastai mokymosi rezultatus apibrėždavo nesusiejusios jų su mokymo turiniu ir mokymu bei bandydavo apibrėžti kvalifikacijas atskirai nuo mokymo būdo, mokymosi metodo ir švietimo paslaugų teikėjo. Aptariamose valstybėse iš dalies atsisakė taikyti tokį radikalų metodą, tačiau mokslinėje literatūroje pasitaikančiuose skeptiškuose pasisakymuose prieš NKS paprastai atsispindi šio ankstyvojo, radikalių mokymosi rezultatais grindžiamo kvalifikacijų sandarų varianto nuostatos ir to metodo nepaisymas, kurį taikant naujose kvalifikacijų sandarose apibrėžiami ir taikomi mokymosi rezultatai.

Europos šalys pritaikė pragmatiškesnį mokymosi rezultatų principą. Nors pats principas laikomas ypač svarbiu skaidrumui didinti ir šalių kvalifikacijų sandaroms palyginti; visose šalyse suvokiama, kad, siekiant aiškumo,

mokymosi rezultatai turi būti pateikti platesniame švietimo išteklių kontekste. Įtraukiant turimas kvalifikacijas į naujos kvalifikacijų sandaros struktūrą, pabrėžiami mokymosi rezultatai ir dažnai atsižvelgiama į švietimo įstaigas ir programų struktūras, pripažįstant, kad mokymosi būdas ir apimtyms kinta ir kad jie yra svarbūs kriterijai.

Nors priskiriant kvalifikacijas NKS lygiams labai svarbu atsižvelgti į mokymosi rezultatus, labai svarbūs išlieka ir mokymo metodai bei mokymosi apimtys. Šie du pagrindiniai veiksniai – mokymosi indėlis ir rezultatai – įvairių Europos šalių sistemose ir posistemėse derinami skirtingai. Išskiriamos šios kvalifikacijų sandaros:

(a) siejamos su mokymosi rezultatais (*learning-outcomes-referenced frameworks*);

(b) pagrįstos mokymosi rezultatais (*learning-outcomes-led frameworks*).

Kvalifikacijų sandarų skirtumus galima apibūdinti taip:

Su mokymosi rezultatais siejamos KS

- jos laikomos strategijos, kurią įgyvendinant siekiama nuoseklių pokyčių kvalifikacijų sistemose, dalimi;
- perėjimas prie mokymosi rezultatų principo siejamas su palankiais mokymo, ugdymo ir vertinimo pokyčiais bei tobulinimu;
- padeda institucijoms, sektoriams ir šalims keistis informacija bei užtikrina skaidrumą;
- susietos su programomis ir mokymo būdais, tačiau mokymosi rezultatai naudojami lūkesčiams išsiaiškinti ir atskaitomybei stiprinti;
- laikomos labai svarbiomis kvalifikacijas suteikiančių įstaigų ir vartotojų dialogui palaikyti;
- orientuotos į ugdymą ir mokymą.

Mokymosi rezultatais pagrįstos KS

- mokymosi rezultatų principas laikomas švietimo sistemų pertvarkos priemone;
- mažai remiamasi arba visai nesiremiam programomis, įstaigomis ir procesais;
- apibrėžiant kvalifikacijas, neatsižvelgiant į švietimo paslaugas teikiančias įstaigas ir mokymo būdą, siekiama sugriauti mokymosi indėlio ir rezultatų sąsajas;
- dėmesys ne švietimo paslaugų teikėjams, o kvalifikacijų naudotojams (darbdaviams, suinteresuotiesiems asmenims);
- laisvas paslaugų teikėjų ir besimokančiųjų pasirinkimas padeda plėtoti mokymosi rinką; pagrindinis tikslas – lankstumas;
- orientuotos į darbo rinką.

NACIONALINĖS KVALIFIKACIJŲ SANDAROS EUROPOJE. BENDROJI PAŽANGA

2015 m. pradžioje trisdešimt aštuoniuose Europos valstybėse buvo sukurtos keturiasdešimt dvi nacionalinės kvalifikacijų sandaros. Esamą padėtį parodo šie skaičiai:

- trisdešimt keturios šalys² kuria visapusiškas NKS, aprėpiančias visų tipų ir lygių kvalifikacijas (2013 m. tokių šalių buvo trisdešimt);
- keturiose šalyse įdiegtos dalinės NKS, aprėpiančios ribotą kvalifikacijos tipų ir lygių grupę arba sudarytos iš atskirų sandarų, veikiančių nepriklausomai viena nuo kitos. Tokia sistema veikia, pavyzdžiui, Čekijos Respublikoje ir Šveicarijoje (šiose šalyse sukurtos atskiros profesinio mokymo ir aukštojo mokslo kvalifikacijų sandaros), Prancūzijoje (čia į NKS įtrauktos tik profesinio mokymo kvalifikacijos) ir Italijoje, kurios NKS apribota tik aukštojo mokslo kvalifikacijomis;
- dvidešimt devynios NKS jau yra oficialiai patvirtintos (2013 m. tokių NKS buvo dvidešimt keturios);
- aštuoniolikoje šalių NKS plėtros procesas pasiekė veiklos etapą (palyginti su šešiolika 2013 m.). Septyniuose iš jų – Belgijoje (Flandrijoje), Danijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Maltoje, Nyderlanduose ir Jungtinėje Karalystėje – NKS jau visapusiškai veikia (palyginti su penkiomis 2013 m.);
- trisdešimt dviejose šalyse pasiūlytos arba patvirtintos aštuonių lygių kvalifikacijų sandaros (2013 m. tokių šalių buvo dvidešimt aštuonios);
- dvidešimt septynios šalys pristatė ataskaitas³, kuriose paaiškinta, kaip jų nacionalinės kvalifikacijų sandaros yra susietos su EKS;

² Jungtinėje Karalystėje už švietimo sistemas atsakingos atskiros JK sudarančios šalys. Škotijoje ir Velse įdiegtos visapusiškos kvalifikacijų sandaros, o Anglijos ir Šiaurės Airijos kvalifikacijų ir kreditų sandaros (KKS) aprėpia tik profesines kvalifikacijas.

³ Kipras, Graikija ir Rumunija dar turi užbaigti šį procesą.

- dvidešimt keturios šalys patvirtino savo NKS, remdamosi Bolonijos kvalifikacijų sąranga, o penkiolika tai atliko, susiejant NKS su EKS;
- devyniose šalyse pažymėjimuose, diplomuose ar *Europass* dokumentuose nurodomi EKS lygiai (2013 m. tokių valstybių buvo šešios).

ŽVILGSNIS Į 2017-UOSIUS IR UŽ EUROPOS RIBŲ. NACIONALINĖS, REGIONINĖS IR PASAULINĖS SISTEMOS: AR PAVYKS SUVIENYTI PLANETĄ?

Paminėtini šie pagrindiniai ateities uždaviniai:

- remiantis mokymosi rezultatais, pertvarkyti ugdymo turinį;
- įtraukti suinteresuotuosius asmenis (jų bendradarbiavimas sektoriniuose komitetuose ar tarybose pernelyg dažnai yra nenuoseklus ir nesisteminis);
- įdiegti daugiau įvairesnių ir šiuolaikiškesnių vertinimo metodų, atsižvelgiant į rezultatais pagrįstas kvalifikacijas;
- patvirtinant kvalifikacijas plačiau taikyti kokybės sistemas;
- užtikrinti vertinimo kokybę.

Iš esmės svarbiausia integruoti nacionalines kvalifikacijų sandaras (NKS) į nacionalinę kvalifikacijų sistemą ir taikant NKS pakeisti visą švietimo bei mokymo sistemą, kad būtų galima praktiškai užtikrinti mokymosi visą gyvenimą principų įgyvendinimą.

Daugelyje šalių kyla tam tikrų sunkumų, nustatant kvalifikacijų priklausomybę, pavyzdžiui, ar tam tikros kvalifikacijos priskirtinos NKS, ar ne. Tai ypač pasakytina apie tarptautines kvalifikacijas, kurias suteikia tokios bendrovės, kaip „Cisco“ ar „Microsoft“, ir konkreitiems sektoriams būdingas, pavyzdžiui, jūreivystės ar suvirinimo sektorių kvalifikacijas. Be to, ne taip paprasta į nacionalines kvalifikacijų sandaras įtraukti neformaliąsias pramonės sektoriaus kvalifikacijas.

Nacionaliniu mastu NKS suteikia kvalifikacijų sistemai struktūrą ir padeda koordinuoti šią sistemą. Tarptautiniu mastu NKS yra lyg pripažinti vartai, leidžiantys patekti į konkrečios šalies kvalifikacijų sistemą ir tiltas į kitų valstybių sistemas. Nors EKS, be abejonės, yra geriausiai įsitvirtinusi iš visų regioninių kvalifikacijų sandarų, tačiau ji nėra vienintelis toks atskaitos taškas. Panašios regioninės sistemos, patvirtintos Karibų jūros baseino, Azijos bei Ramiojo vandenyno regiono ir Afrikos valstybėse, tampa vis įtakingesnės. RKS labai supaprastina valstybių bendravimą, nes leidžia plėtoti ryšius, paremtus bendra orientacine sistema, kurių alternatyva galėtų būti gausybė painių dvišalių ryšių.

UNESCO koordinuojamos šalių vyriausybės, tarptautinės institucijos ir kitos organizacijos visos planetos mastu diskutuoja, kaip sukurti pasaulinius rekomendacinius lygius. Vis dėlto, atsižvelgiant į tarptautinę padėtį, nepanašu, kad vienokio ar kitokio pavidalo pasaulinė rekomendacinė lygių sistema bus priimta artimiausiu metu.

Tačiau ši sistema labai reikalinga. Pasaulio gyventojai yra judūs kaip niekada anksčiau, o judžiausi kvalifikuoti darbuotojai, nes jiems lengviausia keltis iš vieno valstybių į kitas. Prekybai ir gamybai susitelkus į pasaulines vertės grandines, patys darbai tampa tarptautiniai, o regioniniu ir pasauliniu lygmeniu vis dažniau nustatomi bendrieji perkeliama gebėjimai ir kompetencijos. Šios tendencijos priešakyje yra kai kurios švietimo įstaigos, siūlančios mokymo programas, dėstomas pasitelkiant naująsias ryšių technologijas.

IŠVADOS

Europos nacionalinės kvalifikacijų sandaros dažnai kritikuojamos dėl to, kad jos yra „tuščios sandaros“, nesusietos su „tikromis kvalifikacijomis“. Nors toks teiginys kai kurių šalių, pavyzdžiui, Austrijos, Suomijos ir prancūzakalbės Belgijos bendruomenės, kvalifikacijų sandaroms ir tinka (nes nėra oficialaus susitarimo dėl kvalifikacijų sandarų ir jų įgyvendinimo), šiuo metu daugelis NKS yra susietos su realiomis kvalifikacijomis. Nuoseklus kvalifikacijų sandarų „papildymas“ kvalifikacijomis patvirtina, kad NKS tampa tikrai veikiančiomis ir gali pradėti kvalifikacijų sistemose realius pokyčius. Belgijos prancūzakalbės bendruomenės ir Vengrijos (paminint tik du atvejus) metodas, kuriuo siekiama į kvalifikacijų sandarą įtraukti ir prie jos priderinti atskiras kvalifikacijas, o ne kvalifikacijų „grupės“, rodo, kad mokymosi rezultatais pagrįsto principo laikomasi rimtai ir kad šis principas pradeda daryti tiesioginį poveikį įvairių šalių taikomoms metodams, kuriais grindžiamas kvalifikacijų priskyrimas kvalifikacijų lygiams, ir požiūriui į kvalifikacijas. 2014 m. atliktas tyrimas patvirtina, kad NKS daro poveikį valstybėse, kuriose NKS jau įgyvendinamos. Ši kuklių rezultatų atnešusi pradžia patvirtina du faktus:

- (a) NKS parengti ir įgyvendinti reikia laiko, ir šis procesas turi būti laikomas ilgalaikiu ir kartotiniu, kuriam vykstant dabartinės švietimo sistemos bei kvalifikacijų sandaros yra tarpusavyje nuosekliai ir palaipsniui derinamos; kuriamas bendras koncepcijų supratimas ir gilesni kultūriniai pokyčiai;
- (b) NKS plėtotė tiek padeda suinteresuotiesiems asmenims dalyvauti procesuose ir įsipareigoti, kiek pritaikomi techniniai ir koncepciniai sprendimai.

INFORMACIJOS ŠALTINIAI:

Cedefop, 2015 m. [Analysis and overview of national qualifications framework developments in European countries](#).

Cedefop, Unesco-HQ, the European Training Foundation, the Unesco Institute for Lifelong Learning, 2015 m.

[Global inventory of regional and national qualifications frameworks](#)